การปรับตัวทางสังคมและวัฒนธรรมของทายาทแรงงานข้ามชาติ

Social and Culture Adjustment of the Heirs of Migrant Workers

สุวิมล แสนเวียงจันทร์ และ ยุพา โพผา
Suvimon Sanveingchan and Yupa Phopa
คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
Faculty of Nursing, Bangkok Thonburi University

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม และการแสดงออกทางวัฒนธรรม ของทายาทของแรงงานข้ามชาติ และศึกษากลไกทางสังคม ที่มีผลต่อการปรับตัว กลุ่มเป้าหมายคือเยาวชนทายาทแรงงานข้ามชาติ ที่พักอาศัยในบริเวณพื้นที่อำเภอพุทธมณฑล ที่เรียนในโรงเรียนร่วมกับเด็กนักเรียนคนไทย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ผ่านการทดสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน หลังจากนั้นเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วย วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะของการ ปรับตัวทางสังคม และวัฒนธรรม ทายาทแรงงานข้ามชาติที่เข้าเรียนในโรงเรียนไทย สามารถใช้ภาษาไทยได้ดี มีทัศนคติที่ดีต่อการปรับตัว สามารถรับเอาแบบแผนการปฏิบัติทางวัฒนธรรมแบบไทยได้มาก มีเครือข่ายทางสังคมทั้งแรงงานข้ามชาติและคนไทย และมีด้านพื้นที่ทางสังคม ด้านความสัมพันธ์กับคนไทยพื้นถิ่น ส่วนมากเป็นความสัมพันธ์แบบเป็นทางการ ที่ถูกจัดกระทำโดยกลไก ทางสังคมที่เป็นกลไกของรัฐ เช่น การมีกิจกรรมในโรงเรียน สถานศึกษา และกลไกของชุมชน เช่นการรวมกันทำบุญตามวัฒนธรรมเดิม ทายาทกลุ่มนี้ ครอบครัวมีศักยภาพและมีความตั้งใจที่จะให้ลูกเรียนต่อในระดับสูงในประเทศไทย ข้อเสนอแนะ ควรจะมีแนวทางในการปฏิบัติในกรณีที่ทายาทผู้ย้ายถิ่น ต้องการเรียนต่อ และทำงานในประเทศไทย และควรมีการศึกษาถึงทักษะชีวิต และปัญหาที่เกิดจากการปรับตัวและรับเอาวัฒนธรรม ต่างๆของเยาวชนทายาทผู้ย้ายถิ่น

คำสำคัญ: ทายาทแรงงานข้ามชาติ, การย้ายถิ่น, การปรับตัว

Abstract

This research aims to study the social relations network and the cultural expression of the youths, who are the heirs of migrant workers, and also to study the social mechanism that affects to their social and culture adjustment. The qualitative research method was applied in this research study and the target group is the youths who are heirs of migrant workers living in the area of Phuttha Monthon district and attend the same schools as local Thais. The research findings found the specific characters of social and culture adjustment which are the heirs of migrant workers in Thai school setting are able to use Thai fluently and they also have positive attitude towards social and culture adjustment. They can widely accept Thai cultural practice patterns and have social networks as well as social spaces among both migrant workers and Thai people. Concerning relationship with local Thais, most of relations are in the formal forms which arranged by social mechanism that is the state government mechanism such as the schools events, and community mechanism such as joining with Thais in the religious ceremony following

their original culture. The results shown that this group of the heirs is in the potential families whose parents have intentions to continue their children's education in the higher levels in Thailand. The recommendation from the study are to have the practical guidelines for the heirs of migrant workers who migrated and would like to continue studying and working in Thailand. Moreover, there should be the further studies in life skills and problems in adjustment and how to accept the various cultural aspects of the migrant workers' heirs.

Keywords: the heirs of migrant workers, migration, adjustment

บทนำ

สภาพสังคมในทศวรรษใหม่ เป็นยุคของความเร็วและความล้ำสมัยของเทคโนโลยีการสื่อสารความหลากหลายทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม มีการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างประเทศมากขึ้น ปัจจุบันมีการเคลื่อนย้ายแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาทำงานในประเทศไทยมากขึ้น โดยเฉพาะแรงงานข้ามชาติ 3 สัญชาติ ได้แก่ พม่า กัมพูชา และลาว ซึ่งมีทั้งแรงงานที่ได้รับอนุญาตและเข้าเมืองโดยถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย จากข้อมูลการเคลื่อนย้ายแรงงานในภูมิภาคอาเซียนและสถานการณ์แรงงานไทยของสำนักงานกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ แรงงานข้ามชาติกลุ่มนี้ ส่วนใหญ่จะถูกนำมาใช้ทดแทนแรงงานในประเทศ ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า ซึ่งประเทศไทยกำลังขาดแคลนแรงงานระดับ นี้อย่างต่อเนื่อง แรงงานเหล่านี้จะหลั่งไหลเข้ามากระจายอยู่ทั่วไปในแต่ละภูมิภาค จากศูนย์ข้อมูลเศรษฐกิจแรงงาน ปี 2556 พบว่าอัตราการจ้างแรงงานข้ามชาติ ต่อจำนวนผู้มีงานทำทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 2.96 นอกจากนี้ยังมีทายาทของแรงงาน โดยคิดรวมผู้ที่เกิดในประเทศไทยหรือย้ายมาตั้งแต่ยังอยู่ในวัยก่อนเรียน แม้จำนวนประชากรที่เป็นทายาทแรงงานข้ามชาติรุ่นที่ 2 จะไม่มีตัวเลขจากการสำรวจอย่างเป็นทางการ แต่ตัวเลขการประมาณการโดยรวมจากการจดทะเบียนแรงงานย้ายถิ่นครั้งแรกในปี 2547 พบว่า ผู้ติดตามผู้อพยพรุ่นแรก หรือเรียกว่าประชากรทายาทรุ่นที่ 2 ที่อายุไม่เกิน 15 ปี มี 84,362 คน (เมียนมาร์ 71,290 คน) คิดเป็น 6.14% ของแรงงานจดทะเบียนทั้งหมดที่มี 1,161,013 คนรวมกับการจดทะเบียนผู้ติดตามในปี 2552 ซึ่งเพิ่มขึ้นอีก 5,317 คน (เมียนมาร์ 4,382 คน) นอกจากนี้สามารถคำนวณจากจำนวนแรงงานย้ายถิ่นที่ตั้งครรภ์ ซึ่งมีตัวเลขจากกระทรวงสาธารณสุขช่วงปี 2547-2552 ว่ามีแรงงานย้ายถิ่นตั้งครรภ์ 53,630 คน จึงประมาณการว่าถึงปี 2553 ทายาทรุ่นที่ 2 จากเมียนมาร์ ลาว และกัมพูชา น่าจะมีจำนวนอย่างน้อย 143,309 คน (Archawanijkul, 2009)

ชุมชนในอำเภอพุทธมณฑล เป็นชุมชนแห่งหนึ่ง ที่มีแรงงานข้ามชาติ ที่มีทายาทเป็นเด็กและเยาวชน มีทั้งที่ได้เรียนหนังสือ และไม่ได้เรียนหนังสือ แต่ต้องช่วยเป็นแรงงาน เช่นทำงานก่อสร้างช่วยพ่อแม่ จากการเปลี่ยนแปลงอย่างมากของสังคม และวัฒนธรรมความเชื่อรวมทั้งภาษา ทำให้ส่งผลกระทบต่อเด็ก และเยาวชนต่างชาติ ที่พำนักอาศัยอยู่ในสังคมไทย ก่อให้เกิดปัญหาด้านการปรับตัว ปัญหาด้านอารมณ์และจิตใจ ปัญหาสุขภาพ และปัญหาความรุนแรง โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนต่างชาติที่มีทักษะชีวิตต่ำ ขาดภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ดี การศึกษาเรื่อง การปรับตัวทางสังคม วัฒนธรรม ของบุตรแรงงานข้ามชาติ เป็นการศึกษาวิธีการปรับตัวของเยาวชน เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ พัฒนาให้เกิดการตระหนักรู้ เห็นคุณค่าในตัวเอง และการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การจัดการกับอารมณ์ ความเครียด และการสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อผู้อื่น ความรู้ความเข้าใจที่ ได้จากการวิจัยครั้งนี้จะมีประโยชน์ต่อการ สร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการปรับตัวทางสังคมและวัฒนธรรมของบุตรแรงงานข้ามชาติ และการผลักดันนโยบายที่ จะนำไปสู่การพัฒนาสังคมที่ มีผู้คนต่างวัฒนธรรมต่างชาติพันธุ์ ให้ อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขและสร้างสรรค์

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมและการแสดงออกทางวัฒนธรรม ของเยาวชนทายาทแรงงานข้ามชาติ

2. เพื่อศึกษากลไกทางสังคม ที่มีผลต่อการปรับตัวทางสังคมและวัฒนธรรม ของเยาวชนทายาทแรงงานข้ามชาติ

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ทุกสิ่งในโลกนี้ ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่มีสภาพมั่นคง หากแต่ย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สังคมและวัฒนธรรมก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน ไม่มีสังคมและวัฒนธรรมใดหยุดอยู่กับที่ โดยแท้จริงตลอดเวลามีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเสมออันเป็นลักษณะธรรมดาของสังคมมนุษย์หากพิจารณาถึงความหมายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมแล้ว การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอาจเกิดขึ้นได้จากความสัมพันธ์ทางสังคมในแต่ละเรื่อง อาจเกิดขึ้นในส่วนย่อยหรือส่วนใหญ่ของความสัมพันธ์ทางสังคมก็ได้ หรือการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ไม่ว่าการเปลี่ยนแปลงจะเปลี่ยนเล็กน้อยหรือใหญ่โตเพียงไรก็ตาม ย่อมถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ทั้งสิ้น ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนของการดำเนินชีวิตของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ย่อมจะมีวิถีชีวิตเป็นของตนเอง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมนั้น ในทางปฏิบัติแล้วยากที่จะแยกออกจากกันได้โดยเด็ดขาด เพราะหากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ท้ายที่สุดการเปลี่ยนแปลงผลกระทบถึงสองลักษณะดังกล่าวเสมอ (Samakkarn, 2003)

แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัวทางวัฒนธรรม การปรับตัว หรือการดัดแปลงตัวของมนุษย์ (adaptation) ตามสารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา หมายถึง กระบวนการที่คนกระทำตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมโดยการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงกายภาพให้กลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม เพื่อความมั่นคงปลอดภัยของตนเอง มีการดัดแปลงตัวเป็น 4 ประเภท (Hiranyato, 1983) คือ

1. การดัดแปลงทางกายภาพ (physical adaptation)

2. การดัดแปลงทางอารมณ์ (emotional adaptation)

3. การดัดแปลงทางสติปัญญา (intelligence adaptation)

4. การดัดแปลงทางอุดมคติ (ideal adaptation) ผู้ที่ดัดแปลงตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมไม่ได้ ย่อมมิอาจจะดำรงชีวิตอยู่เป็นปกติสุขได้

เช่นเดียวกับพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายของคำว่า Adaptation คือการดัดแปลง ซึ่งเป็นกระบวนการปรับตัวให้เหมาะสมที่จะมีชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่กำหนดให้ โดยทั่วไปจะใช้กับการเปลี่ยนแปลงในลักษณะทางกายภาพของร่างกาย แต่อาจใช้ในความหมายถึงการดัดแปลงเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้เหมาะกับสิ่งแวดล้อมเฉพาะของมนุษย์ได้ด้วย (Office of the Royal Society, 1989)

การปรับตัว มักใช้ในความหมายของการปรับเปลี่ยนส่วนใดส่วนหนึ่งหรือหลายส่วนเพื่อให้ความสัมพันธ์ลงตัว (Pongsapitchm, 2004) การปรับตัวเกิดขึ้นเนื่องจากมนุษย์ต้องการดำรงชีวิตอยู่ได้ในสภาวะแวดล้อมต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการจำเป็นขั้นพื้นฐานของตัวเองและให้บรรลุถึงสิ่งที่ตนต้องการทั้งด้านร่างกายและจิตใจ (Nittayayon, 1987)

การปรับตัวทางวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อความสำเร็จในการปรับตัวของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ เนื่องจากการพัฒนาบุคลิกของชนแต่ละชาติพันธุ์มีผลต่อการที่บุคคลรู้สึกต้องการติดต่อกับผู้อื่น วัฒนธรรมอื่น ๆ ความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของ หรือการแยกตัวออกหรือความต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม (Bennett, 2001)

การปรับตัวทางวัฒนธรรมตามแนวคิดของ Cohen (Pongsapitchm, 2004) เสนอข้อคิดว่า การศึกษาเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมควรพิจารณาองค์ประกอบด้านศิลปวัฒนธรรม และสังคมวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิต ความเชื่อ องค์ประกอบต่าง ๆ ของวัฒนธรรมเรียงร้อยประสานเข้าเป็นวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นองค์รวม มีลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคมวัฒนธรรม การปฏิสัมพันธ์กับสังคมข้างเคียงหรือการค้นพบสิ่งใหม่ภายในสังคมตนเองจะทำให้

เกิดการปรับเปลี่ยนเพื่อการคงอยู่ของสังคมวัฒนธรรมนั้น ๆ วัฒนธรรมคือระบบสัญลักษณ์ องค์ประกอบแต่ละส่วนมีความหมายและสื่อความหมายที่ลึกซึ้ง และกว้างขวางกว่าข้อเท็จจริง การดำเนินชีวิตของมนุษย์ต้องดำเนินเป็นกลุ่ม การปรับเปลี่ยนสังคมวัฒนธรรมเป็นการปรับเปลี่ยนในกลุ่มมากกว่าในระดับปัจเจกบุคคล การสืบทอดวัฒนธรรมต้องถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่งเป็นกลุ่ม การปรับตัวทางวัฒนธรรมจึงเป็นการปรับเปลี่ยนของกลุ่ม และพฤติกรรมของมนุษย์ยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ ไม่มีพฤติกรรมใดที่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้เลย และ การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งมีกระบวนการและขั้นตอน

จากการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันมีส่วนส่งเสริมให้การปรับตัวเป็นไปได้ดี และเร็วขึ้น เช่นเดียวกับทัศนคติที่ดีของผู้ไปอยู่ใหม่ ต่อสถานที่ไปอยู่ ก็มีผลต่อการปรับตัวและยอมรับสังคมได้ดีด้วย (Kosic, 2002) มีการศึกษาการผสมผสานวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของคนหลากหลายเชื้อชาติ ที่เกิดการยอมรับในกลุ่มที่ต่างกัน พบว่า ชาวยุโรปสามารถปรับตัวมีวิถีชีวิตในประเทศอเมริกาได้ดีกว่าในประเทศแถบเอเชีย อาฟริกา หรือ อเมริกา เช่นเดียวกับ Ward & Kennedy (1993) ศึกษาพบว่า นักศึกษาชาวจีน ที่ไปอยู่ในประเทศสิงคโปร์สามารถปรับตัวได้ดีและง่ายกว่าเมื่อย้ายไปอยู่ที่ประเทศนิวซีแลนด์ เนื่องจากการมีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน การได้รับคำแนะนำด้านวัฒนธรรม การให้ความรู้ในการปรับตัวทางวัฒนธรรมแก่ผู้ที่จะย้ายไปอยู่ในประเทศใหม่ มีความสำคัญอย่างยิ่ง จะช่วยให้ผู้ที่ไปอยู่ใหม่ได้เข้าใจความเป็นอยู่ เพื่ออยู่อย่างมีความสุข ลดอัตราความเสียหายต่าง ๆ ไป

สิ่งสำคัญที่ทำให้การปรับตัวได้ดีคือ ภาษา เนื่องจากภาษาของมนุษย์เป็นเครื่องมือในการสื่อสารซึ่งกันและกัน (Chuakul, 1985) ภาษาคือการถ่ายทอดความคิดด้วยระบบสัญลักษณ์ เป็นพฤติกรรมที่เกิดได้ด้วยการเรียนรู้และเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม คนที่ใช้ภาษาเดียวกันสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและ กันได้อย่างลึกซึ้งและกว้างขวาง (Chuenmanoot, 1999) ภาษา จึงทำให้มนุษย์สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ ถิ่นที่อยู่ใหม่ การเข้าถึงบริการและการมีส่วนร่วมในชุมชนได้ง่ายขึ้น การรู้ภาษาของเจ้าของประเทศเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้การปรับตัวใน การอยู่ในประเทศนั้น ๆ ประสบความสำเร็จ ถ้าไม่รู้ภาษาหรือพูดสื่อสารได้ไม่ดีก็ทำให้การปรับตัวเป็นไปได้ยาก (McWhirter & King, 2000) ความสามารถในการใช้ภาษาไทยของแรงงานข้ามชาติที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยจะทำให้ได้ค่าจ้างรายวันสูงกว่าผู้ที่พูดภาษาไทยไม่ได้ การใช้ภาษาไทยเป็นปัจจัยสำคัญในการผสมผสานเข้ากับคนไทยและสามารถนำไปสู่การตั้งรกรากถาวรขึ้นในประเทศไทยได้ (McWhirter & King, 2000) การเรียนรู้ภาษาใหม่ของประเทศที่ไปอยู่ใหม่ไม่ใช่สิ่งที่สำคัญที่สุด แต่ควรจะมีการเรียนรู้วัฒนธรรมใหม่ด้วย จากการศึกษา พบว่า ภาษาถิ่นเป็นสิ่งจำเป็น และเป็นเครื่องมือสื่อสาร โดยเฉพาะในประเทศที่มีผู้ย้ายมาอยู่จากหลากหลายประเทศ เช่น ประเทศอิสราเอลผู้มาอยู่ใหม่ต้องรู้ภาษาฮีบรู เนื่องจากเป็นทั้งภาษาพูดและภาษาราชการ ผู้ที่รู้ภาษาฮีบรู สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและวัฒนธรรมใหม่ได้ง่ายขึ้น เช่นเดียวกับที่ Lybeck (2002) ศึกษาคนอเมริกันที่ไปอยู่ในประเทศนอรเวย์ พบว่า ระดับการเรียนรู้ภาษาที่ 2 สามารถกำหนดได้ว่า จะประสบความสำเร็จในการปรับตัวและเรียนรู้วัฒนธรรมใหม่ได้ดีเพียงใดด้วย เนื่องจากการรู้ภาษาและเข้าใจถึงการใช้ภาษาได้ดีทำให้เรียนรู้วัฒนธรรมดีตามไปด้วย ในกลุ่มเด็กก็พบว่าการเปลี่ยนแปลงการสอนในโรงเรียนจากการสอนโดยใช้สอง ภาษามาเป็นภาษาอังกฤษอย่างเดียวและให้ภาษาที่สอง เป็นวิชาเลือกทำให้เด็กที่ย้ายมาอยู่ใหม่ปรับตัวในการเรียนได้ดีขึ้น เด็กที่ไม่ยอมใช้ภาษาของประเทศที่ไปอยู่ใหม่เนื่องจากไม่มีความคุ้นเคย ทำให้เกิดความขัดแย้งในการปรับตัวส่งผลต่อสภาวะจิตใจ การเรียนตกต่ำ มีการเสพยาเสพติดและเกิดพฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ ได้ (James, 1997)

ผลการศึกษาของ Poyrazli, Arbona & Bullington (2001) พบว่า นักศึกษาชาวตุรกีที่ไปศึกษาต่อในประเทศอเมริกา ผู้ที่มีทักษะการฟัง พูด อ่าน เขียน ภาษาอังกฤษได้ดี จะมีผลการเรียนเฉลี่ยสูง และคนที่ไปอยู่เมื่ออายุยังน้อยเมื่อมีการทดสอบด้านภาษาอังกฤษก็ทำคะแนนได้ดี ทำให้เห็นว่าภาษามีความสำคัญต่อการปรับตัวในการเรียนของนักเรียนกลุ่มนี้ Dee & Henkin (1999) ศึกษาการปรับตัวของนักศึกษาชาวเกาหลีที่ไปศึกษาต่อในประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า ภาษาเป็นอุปสรรคในการปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมของประเทศใหม่ทำให้ไม่สามารถแสดง

ความคิดเห็นหรือการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ได้ งานวิจัยในอีกด้านหนึ่งที่น่าสนใจยิ่งคือการที่ภาษาทำให้คนละทิ้งวัฒนธรรมเดิม เช่น เด็กอะบอริจินที่ต้องเผชิญกับสิ่งที่เรียนรู้ใหม่ การมุ่งเรียนภาษา เพื่อการสื่อสาร การเข้าสู่โรงเรียนที่เป็นสถานที่ขัดเกลาและการเข้าสู่โลกใหม่ทำให้ละเลยคุณค่าของวัฒนธรรมเดิมไปเสีย หรือการไม่รู้ภาษาทำให้เกิดการเลือกปฏิบัติในด้านต่าง ๆ ทำให้เลิกใช้ภาษาเดิมเนื่องจากเกิดความอับอายเกิดความขัดแย้ง

การมีเพื่อนเป็นผู้ที่มาอยู่ก่อนหรือการได้อยู่รวมกลุ่มเดียวกับผู้ที่มีพื้น ฐานทางวัฒนธรรมเหมือนกันช่วยทำให้ลดความตึงเครียดจากปัญหาในการปรับตัว การแยกตัวออกจากสังคมได้ (Zhang & Rentz, 2007) จากการศึกษาของ Bar-Yosef (2001) พบว่า ปัญหาของเด็กที่เป็นบุตรของผู้อพยพจากเอธิโอเปียเข้าไปอยู่ในประเทศอิสราเอล ซึ่งมีความแตกต่างด้านภาษา สีผิว และวัฒนธรรมอย่างสิ้นเชิง แต่การมีเพื่อนที่เป็นเด็กชาวอิสราเอลผู้เป็นเจ้าของประเทศทำให้เด็กเหล่านี้สามารถปรับตัวได้เร็วขึ้น

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาการปรับตัวทางสังคม และวัฒนธรรมของทายาทแรงงานข้ามชาติ ในเขตอำเภอพุทธมณฑล ครั้งนี้ เป็นการศึกษาเรื่องราวชีวิต ของทายาทแรงงานข้ามชาติและผู้ปกครอง ในเรื่องการปรับตัวและประสบการณ์เรียนรู้ และการที่เด็กและเยาวชนได้สร้างความหมายให้กับตนเอง ยังครอบคลุมถึงกระบวนการเรียนรู้ที่เด็กและเยาวชนต่างชาติ ได้ปรับตัวให้สอดคล้องกับสังคมที่อาศัยในปัจจุบัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยใช้วิธีการเชิงคุณภาพ โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ทายาทแรงงานข้ามชาติ ในเขตอำเภอพุทธมณฑล เป็นการศึกษาเรื่องราวชีวิต ของทายาท และผู้ปกครองที่เป็นแรงงานข้ามชาติ ในเรื่องการปรับตัวทางสังคม และวัฒนธรรม

กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ คือ ทายาทแรงงานข้ามชาติ ที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ที่ได้เข้าเรียนในโรงเรียนร่วมกับนักเรียนไทย และผู้ปกครอง โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือก ผู้ให้ข้อมูลหลักคือ

1. เป็นเด็กหรือเยาวชน ที่มีทั้งบิดามารดา เป็นแรงงานข้ามชาติ

2. เป็นแรงงานข้ามชาติ ที่มีบุตรหลาน เรียนร่วมกับนักเรียนคนไทย

3. พำนักอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่หนึ่งปีขึ้นไป

4. สามารถสื่อสารภาษาไทยได้

5. ยินดีในการให้ข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแนวสัมภาษณ์เชิงลึกที่นักวิจัยพัฒนาขึ้น ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ผู้วิจัยปรับตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์เชิงลึก

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ครั้งแรกทีมผู้วิจัย ได้กำหนดสถานที่เก็บข้อมูลในชุมชน แต่เนื่องจากการเก็บข้อมูลในชุมชน ไม่พบทายาทแรงงาน ที่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ จึงปรับเปลี่ยนวิธีการเก็บข้อมูล โดยการเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบลูกโซ่ (snowball sampling) เริ่มจากกลุ่มเป้าหมายที่เป็นฝ่าแฝดทายาทแรงงานข้ามชาติในชุมชน ติดตามไปที่โรงเรียนที่ผู้ให้ข้อมูลเรียนอยู่ และให้แนะนำเพื่อนให้ผู้วิจัยได้ทำความรู้จัก และขออนุญาต คุณครูและผู้ปกครองในการสัมภาษณ์เชิงลึกทายาทแรงงานข้ามชาติ ในการวิจัยครั้งนี้ มีผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นแรงงานข้ามชาติ 5 คน และทายาทแรงงานข้ามชาติ จำนวน 8 คน เมื่อข้อมูลที่สัมภาษณ์เริ่มมีข้อมูลซ้ำๆ ในเรื่องเดียวกัน ผู้วิจัยจึงยุติการเก็บข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลรวม ทำการวิเคราะห์ เมื่อสิ้นสุดการเก็บข้อมูล ทีมผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล ให้เหลือแต่คุณลักษณะร่วมที่มีความหมายและไม่ละเลยข้อมูลที่มีลักษณะต่าง เมื่อได้พิจารณาความสัมพันธ์ของข้อมูลแล้ว จะนำไปสู่การสร้างข้อสรุปเกี่ยวกับข้อมูลนั้น ๆ ซึ่งการยืนยันข้อสรุป จะเป็นรายงานข้อค้นพบของการศึกษา

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้ คือการกำหนดรหัส (coding) เพื่อการจำแนกข้อมูล และเรื่องที่เกี่ยวข้องวิธีการอื่นๆ ได้แก่ การวิเคราะห์เปรียบเทียบ (constant comparative analysis) เพื่อนำไปสู่การสร้างข้อสรุปเชิงนามธรรม (Yoddamnoen-Ettics & Tungchonlathip, 2009)

ข้อพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

การวิจัยนี้ผ่านการอนุมัติ จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี เมื่อวันที่ 5 มกราคม 2558 รหัสโครงการวิจัย มกธ. พย.บ. 195.1/2559

ผลการวิจัย

อำเภอพุทธมณฑล ตั้งอยู่ในจังหวัดนครปฐม เป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่มีความอุดมสมบูรณ์ และมีภาคธุรกิจจำนวนมากเป็นที่ตั้งของสถานศึกษา ในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และมหาวิทยาลัย ประชาชนในพื้นที่มีอาชีพทั้งเกษตรกรรม การทำธุรกิจ อุตสาหกรรม จึงมีแรงงานข้ามชาติเข้ามาอยู่อาศัย และทำงานเป็นจำนวนมาก โดยข้อมูลของจังหวัดนครปฐม ในปีพ.ศ. 2551 พบแรงงานในจังหวัดนครปฐมจำนวน 37,666 คน(Archawanijkul, 2009) แรงงานข้ามชาติเหล่านี้ รับจ้างอยู่ในภาคเกษตร และอุตสาหกรรม เช่นกิจการสวนกล้วยไม้ ฟาร์มสุกร ลูกจ้างขายของ และโรงงานขนาดเล็ก รวมทั้งเป็นแม่บ้านทำงานบ้าน เป็นต้น

บริบทชีวิตของทายาทแรงงานข้ามชาติ

ทายาทแรงงานข้ามชาติ ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก ย้ายตามบิดามารดา เข้ามาทำงานในเขตอำเภอนครปฐม ส่วนมากบิดามารดา มีอาชีพไม่มั่นคง เช่น เป็นคนงานสวนกล้วยไม้ รับจ้างขายของ โรงงานตัดเย็บเสื้อผ้า และเป็นแม่บ้าน การไป-กลับประเทศต้นทาง และทำงานอย่างถูกกฎหมาย แรงงานบางคน เมื่อตั้งครรภ์ จะเดินทางไปคลอดที่ประเทศต้นทาง เมื่อบุตรโต ระยะหนึ่ง เช่นประมาณ 6 เดือน ถึง 1 ปี จึงย้ายกลับเข้ามาทำงานในประเทศไทยอีกครั้งหนึ่ง ขณะที่ มีแรงงานข้ามชาติ ที่คลอดในเมืองไทย แต่ไม่ได้หลักฐานการแจ้งเกิด

ตาราง 1

ข้อมูลเบื้องต้นของทายาทแรงงานข้ามชาติที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

ชื่อ *	อายุ(ปี)	การศึกษา	สถานที่เกิด	สถานภาพของบิดามารดา	อาชีพบิดา-มารดา	ลักษณะที่อยู่อาศัย
1. ดญ. นิลใบ (แฝดพี่)	12	ป. 5	ไทย	มารดาคนกัมพูชา บิดาคนไทย	คนงานก่อสร้าง รับจ้างขายของ	แคมป์คนงานก่อสร้าง
2. ดญ.สรัญ (แฝดน้อง)	12	ป. 5	ไทย	มารดาคนกัมพูชา บิดาคนไทย	คนงานก่อสร้าง รับจ้างขายของ	แคมป์คนงานก่อสร้าง
3. ดช.เอ (พม่า)	12	ป.4	พม่า	บิดา-มารดา พม่า	รับจ้างทำสวนกล้วยไม้ รับจ้างขายของ	บ้านเช่า
4. ดช.วินเอ (พม่า)	10	ป.3	พม่า	บิดา-มารดา พม่า	รับจ้างทำสวนกล้วยไม้	บ้านเช่า
5. ดญ.บัวเงิน (ลาว)	9	ป.2	ไทย	บิดา-มารดา ลาว	รับจ้างขายของ ลูกจ้างโรงงาน	หอพักโรงงาน
6. ดช.มะแอ (พม่า)	13	ป.5	พม่า	บิดา-มารดา พม่า	โรงงานเย็บกางเกงยีนส์	ตึกชั้นบนที่ทำงาน (เช่า)
7. ดช.หม่อง (พม่า)	9	ป.1	พม่า	บิดา-มารดา พม่า	รับจ้างทำสวนกล้วยไม้	ที่พักในสวนกล้วยไม้

นามสมมุติ*

จากตารางที่ 1 ทายาทแรงงานข้ามชาติ ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษา มีทั้งที่เกิดในประเทศไทย และประเทศต้นทางแล้วย้ายตามบิดามารดา ได้รับการศึกษาในโรงเรียนไทย โดยใช้หลักฐานของนายจ้างของบิดา-มารดา โดยที่นายจ้างเห็นว่าเป็น วิธีการหนึ่งที่เป็นการจูงใจให้แรงงานข้ามชาติทำงานอยู่นานๆ และด้านแรงงานข้ามชาติก็มีความหวังว่าการที่บุตรหลานได้เรียนหนังสือ เป็นการทำให้การทำงานในประเทศไทยได้ง่ายขึ้น บางครั้งใช้บุตรหลานเป็นล่ามในการสื่อสาร กับคนไทย

เครือข่ายความสัมพันธ์ และพื้นที่ทางสังคม ของแรงงานข้ามชาติและทายาท

แรงงานข้ามชาติที่เข้ามาทำงานประเทศไทย ในระยะหลัง ๆ และมาทำงานมากกว่า 5 ปีขึ้นไป การเข้ามาของแรงงานข้ามชาติ จะมีเครือข่ายอยู่ก่อน เช่นเพื่อนมาทำงานในประเทศไทยแล้วมีการชักชวนกันมาทำงาน หรือเพื่อทำงานก่อนได้ดูลู่ทางการทำงานไว้แล้ว ความสัมพันธ์ทางสังคม แรงงานข้ามชาติ จะมีความสัมพันธ์ทางสังคมกับเพื่อนแรงงานด้วยกัน การติดต่อเพื่อนที่ทำงานในจังหวัดอื่น ๆ ใช้วิธีโทรศัพท์ ติดต่อกัน โดยเฉพาะในกลุ่มทายาท ที่ได้เรียนหนังสือในประเทศไทย จะสามารถใช้โทรศัพท์มือถือได้ดีกว่า รุ่นพ่อแม่ เวลามีงานทำบุญ จะมีการรวมตัวกันระหว่างเพื่อนแรงงาน และญาติ ส่วนมากที่สนิทกัน ก็จะเป็นเพื่อนแรงงานที่ทำงานที่เดียวกัน หากมีงานบุญใหญ่ แรงงานจะไปทำงานบุญรื่นเริงรวมกัน เช่น ไปเที่ยวที่จังหวัดสมุทรสาคร เช่น วัดท่าฉลอม วัดโกรกกราก โดยเฉพาะวัดน้อยนางหงส์ กลุ่มผู้ย้ายถิ่นเชื้อชาติพม่า ทวายได้ระดมทุนสร้างเจดีย์ และมีการจัดงานทำบุญกันเป็นประจำ ผู้ย้ายถิ่นในจังหวัดสมุทรสาคร และใกล้เคียงมาร่วมทำบุญ รวมทั้งแรงงานในอำเภอพุทธมณฑล ด้วย

แรงงานข้ามชาติมีการกลับไปเยี่ยมบ้านเกิดบางครั้ง แต่มีการส่งเงินกลับไปให้ปู่ ย่า ตา ยาย ที่อยู่ประเทศต้นทางบ่อย ๆ โดยผ่านนายหน้า ผู้วิจัยถามเรื่องการกลับไปเยี่ยมบ้านเกิดของแรงงาน และทายาท

“....ส่วนมากไม่ค่อยได้กลับไปเยี่ยมบ้านเกิด ไม่สะดวกในการทำงาน ต้องทำงานเก็บเงิน และเด็กเรียนหนังสือ แต่ส่งเงินไปให้แม่บ่อย เป็นค่าเลี้ยงลูกคนเล็ก ฝากให้เพื่อนบ้านเดียวกันกลับไป เพราะเขากลับไปเยี่ยมบ้านบ่อยกว่าเรา ก็ให้ค่าฝากเขาด้วย ..... แล้วโทรศัพท์ถามว่าได้รับเงินหรือไม่ ได้เท่าไหร่ ..ส่วนเราตั้งแต่มาทำงานเมืองไทย 6 ปี ได้กลับไปเยี่ยมบ้าน 2 ครั้ง ไปลำบากต้องพาเด็กไปด้วย ”

สัมภาษณ์ แรงงานข้ามชาติพม่า มารดา ด.ช.มะแอ

ส่วนการรวมกลุ่มของแรงงานข้ามชาติ ที่แสดงความเป็นชาตินั้น ไม่ค่อยได้แสดงออกเนื่องจากในเขตอำเภอพุทธมณฑล ไม่มีสถานที่เฉพาะสำหรับการรวมกลุ่มกัน บางครั้งแรงงานที่มีสัญชาติพม่า จะไปรวมกันทำบุญที่จังหวัดสมุทรสาคร แต่แรงงานข้ามชาติลาว ส่วนมากจะทำบุญกับพระไทย เช่น การใส่บาตร

ความสัมพันธ์กับชุมชนไทย ไม่มีความสัมพันธ์หรือเกิดความขัดแย้งที่ชัดเจน ส่วนมากคนไทยในพื้นที่ได้ประโยชน์จากผู้ย้ายถิ่นในด้านเศรษฐกิจ เช่น ค่าเช่าห้องพัก การเป็นแรงงาน ตามโรงงานขนาดเล็ก และทำสวน หรือการขายของชำตามพื้นที่ ที่แรงงานอาศัยอยู่ การอยู่ร่วมกันนานๆ ก็เริ่มเข้าใจวัฒนธรรมกัน โดยเฉพาะในรุ่นทายาทที่ได้เรียนหนังสือในเมืองไทย จะมีความน่ารัก พูดภาษาไทยได้ และมีน้ำใจช่วยงานเล็ก ๆ น้อย ๆ

ความสัมพันธ์กับคนไทย แรงงานข้ามชาติมีความสัมพันธ์ด้านที่เป็นทางการ เช่นผ่านการทำงาน หรือผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนลูก ส่วนใหญ่ผู้ปกครองนักเรียนข้ามชาติ จะเข้ามาช่วยกิจกรรมของโรงเรียนตามที่ครูบอกกล่าวเป็นอย่างดี เนื่องจากผู้ปกครองนักเรียนข้ามชาติคิดว่าตนเองมีความผูกพันกับโรงเรียนลูก การให้ความร่วมมือส่วนมากตามทักษะที่ผู้ปกครองมี เช่น การทำอาหารท้องถิ่น หรือการแสดงวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ นอกจากนี้การติดตามบุตรเข้ามาช่วยกิจกรรมของโรงเรียนยังเป็นการเปิดพื้นที่ทางสังคมให้ผู้ปกครองนักเรียนข้ามชาติอีกด้วย และยังได้ติดตามช่วยเหลือบุตรในการเรียนอย่างใกล้ชิด มีความผูกพันกับโรงเรียนลูกและครูมาก ที่นี่เปิดโอกาสให้เราที่เป็นคนงานต่างชาติเข้ามาร่วมกิจกรรมลูก ไม่ได้รังเกียจ ถ้าเป็นโรงเรียนอื่นเขาอาจจะไม่ให้เข้าโรงเรียน มาช่วยทำอาหาร เวลามีการแสดงฉันจะมาทำอาหารพื้นเมืองบ้านฉันให้นักเรียนไทยกินด้วย ชอบมาทำอาหาร เวลาครูเรียกให้มาทำ ตอนนี้ลูกอยู่ ป. 5 แล้ว อีกปีเดียวแม่ก็ไม่ได้มาโรงเรียนนี้อีก เพราะ

ลูกเรียนจบ แม่คงเหงา คิดถึงคุณครู เลยบอกครูว่าถึงลูกจบแล้ว ถ้ามีงานให้บอก จะมาทำอาหารให้อีก

สัมภาษณ์ มารดา ด.ญ.นิลใบ, ด.ญ. สรัญ (ทายาทแรงงานข้ามชาติเขมร) ป. 5

พื้นที่ทางสังคมของทายาทแรงงานข้ามชาติ ส่วนมากจะเป็นเพื่อนนักเรียนด้วยกันทั้งนักเรียนไทย และนักเรียนทายาทแรงงานข้ามชาติ และคุณครูที่โรงเรียน การเข้าเรียนของทายาทแรงงานข้ามชาติ ส่วนมากเป็นการดูแลจากนายจ้าง พามาฝากเข้าเรียนและบางส่วนเกิดจากแรงงานข้ามชาติกันเองที่มีการแนะนำ ช่วยเหลือพาเด็กไปเรียน โดยสถานศึกษาที่รับทายาทแรงงานข้ามชาติเข้าเรียน มีแนวทางในการปฏิบัติในการรับทายาทแรงงานข้ามชาติที่ไม่มีสถานะทางทะเบียนของนักเรียนและผู้ปกครอง โดยให้นายจ้างของผู้ปกครองนักเรียน เซ็นรับรอง และใช้ข้อมูลทะเบียนบ้านของนายจ้าง เป็นเอกสารเข้าสมัครเรียน อย่างไรก็ตามนักเรียนต่างชาติที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนนั้น แม้ได้เข้าเรียน แต่ไม่สามารถทำกิจกรรมบางอย่างได้ เช่นการไปทัศนศึกษาในต่างจังหวัด เนื่องจากไม่สามารถทำประกันอุบัติเหตุเป็นกลุ่มได้

จะพบว่านักเรียนทายาทแรงงานข้ามชาติ ยังมีความจำกัดพื้นที่ทางสังคม แต่นักเรียนทายาทแรงงานข้ามชาติจะมีโอกาสในการพบปะ ปฏิสัมพันธ์กับคนไทยมากกว่ารุ่นพ่อแม่ เนื่องจากสามารถพูดภาษาไทยได้ บางคนสามารถสื่อสารภาษาไทยได้ดีกว่าภาษาเดิม และเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้แรงงานข้ามชาติรุ่นพ่อแม่ มีพื้นที่ทางสังคม เพิ่มขึ้นจากการติดตามลูกไปทำกิจกรรมที่โรงเรียน

จากการที่ทายาทแรงงานข้ามชาติ ที่เกิดและเติบโตในเมืองไทย มีความเป็นอยู่ที่สบายเทียบกับประเทศต้นทาง มีพื้นที่ทางสังคมเพิ่มขึ้น และได้รับการยอมรับมากขึ้นตามลำดับ จึงมีทายาทแรงงานข้ามชาติที่มีโอกาสดี ๆ ได้เรียนหนังสือ ไม่อยากกลับไปบ้านเกิด ไม่ได้เรียนรู้ภาษาวัฒนธรรมประเพณีเดิม ทำให้ทายาทแรงงานงานข้ามชาติอยากทำงานที่สบาย จากการสัมภาษณ์ ผู้ปกครองแรงงานข้ามชาติ เห็นประเด็นว่าทายาทแรงงานข้ามชาติที่เกิดในเมืองไทย มีความรู้สึกว่าเมืองไทยคือบ้านเกิด ไม่รู้สึกถึงการแปลกแยก ด้านที่อยู่อาศัยและการเติบโต

“....เคยพาลูกไปบ้านเกิดครั้งนึ่งเขาบอกว่า พ่อแม่ไม่ต้องพาหนูมาที่นี่อีก เขาไม่ชอบบ้านภูเขา เขากลัวลำบาก...”

“....ไม่รู้ว่าลูกพูดภาษาเดิมได้ดีแค่ไหน ทุกวันนี้ลูกพูดแต่ภาษาไทย พูดกับพ่อแม่ก็พูดภาษาไทย เขาอยากเป็นเหมือนคุณครูที่โรงเรียน เดินก็เดินเหมือนคุณครู หัดสอนหนังสือ ทำท่าทางเหมือนคุณครู”

สัมภาษณ์มารดา ด.ญ. บัวเงิน (ทายาทแรงงานข้ามชาติลาว) ป. 2

การปรับตัวของทายาทแรงงานข้ามชาติ

การปรับตัวด้านภาษา: ทายาทแรงงานข้ามชาติที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอพุทธมล ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก ส่วนมากมีอายุน้อยกว่า 15 ปี และได้รับการศึกษาในโรงเรียนไทย จึงสามารถพูดและสื่อสารภาษาไทยได้ดี ทายาทแรงงานข้ามชาติ สามารถสื่อสารภาษไทยได้ดีกว่ารุ่นพ่อ แม่ ส่วนมากเด็กที่มีอายุน้อยจะสามารถปรับตัวด้านภาษาได้ดี และสามารถเรียนรู้ภาษาใหม่ได้อย่างรวดเร็ว และเนื่องจากกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ มีโอกาสได้เรียนในโรงเรียนร่วมกับนักเรียนไทย ผู้ปกครองแรงงานข้ามชาติ คนหนึ่งบอกว่าลูกเกิดในเมืองไทย ตอนนี้อายุ 9 ขวบเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 บอกว่าตอนนี้ลูกไม่พูดภาษาเดิมของพ่อแม่เลย อยู่ที่บ้านลูกจะพูดภาษาไทย พูดกับพ่อแม่ก็ใช้ภาษาไทย

จากการสัมภาษณ์ทายาทแรงงานข้ามชาติ ส่วนใหญ่พูดได้ทั้งภาษาพื้นถิ่น และสามารถพูดไทยได้เป็นอย่างดีเนื่องจากช่วงที่มาโรงเรียนจะได้เรียนภาษาไทย เมื่อกลับบ้านเด็กจะสื่อสารภาษาพื้นถิ่นกับพ่อแม่ ทำให้เด็กสามารถพูดได้อย่างน้อย สองภาษา แต่หากเข้ามาเมืองไทยตอนโตจะปรับตัวด้านภาษาได้ช้ากว่าเด็กเล็ก เนื่องจากมีการใช้ภาษาแม่เป็นหลักอยู่แล้ว

เมื่อเทียบกับรุ่นพ่อแม่ ที่แม้บางคนจะพูดไทยได้บ้างจากการสื่อสารกับนายจ้างหรือชุมชนไทย แต่ในรุ่นทายาท มีการปรับตัวทางภาษาที่ดีกว่ามาก อย่างไรก็ตามแรงงานข้ามชาติ และทายาท เกือบทั้งหมด รับสื่อสารมวลชนไทย เช่นวิทยุ โทรทัศน์ มีเกือบทุกครอบครัว ทำให้มีผลต่อการปรับตัวและเรียนรู้ภาษาไทย สังคมไทยของกลุ่มทายาทแรงงานข้ามชาติมากขึ้น และเร็วขึ้นด้วย

อย่างไรก็ดี การปรับตัวด้านภาษาของทายาทแรงงานข้ามชาติ จะพบว่าทายาทที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นระยะเวลานาน และต่อเนื่องกัน ถึงแม้จะไม่ได้เกิดในประเทศไทย จะมีความสามารถในการใช้ภาษาไทยได้ดีกว่าทายาทแรงงานข้ามชาติที่ แม้จะเกิดในประเทศไทย แต่กลับไปอยู่ในประเทศพม่า นานๆ จึงกลับมาอยู่ประเทศไทย และสิ่งที่สำคัญในการปรับตัวด้านภาษาอีกส่วนหนึ่งคือ การได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับคนไทย พบว่าทายาทแรงงานข้ามชาติที่เข้าโรงเรียนและมีเพื่อนสนิทอยู่ในกลุ่มคนไทย จะสามารถพูดภาษาไทยได้ชัดเจน และรวดเร็วกว่าทายาทแรงงานข้ามชาติที่คบกับกลุ่มเพื่อนชาติเดียวกัน

นอกจากนี้คุณครูของโรงเรียน มีความเห็นตรงกันว่าในด้านการปรับตัวทางด้านภาษา ทายาทแรงงานข้ามชาติได้เปรียบเด็กนักเรียนไทยมาก เพราะไม่เพียงแต่ได้ภาษาไทย ภาษาชาติพันธุ์ของตน แล้ว บางครั้งยังเรียนภาษาเวียดนาม พม่า และภาษาอังกฤษจากศูนย์การเรียนรู้อีกด้วย

การปรับตัวด้านวัฒนธรรม: ทางด้านวัฒนธรรมนั้น ทายาทแรงงานข้ามชาติ มักจะปฏิบัติตามวัฒนธรรมของรุ่นพ่อแม่เป็นหลัก ทั้งในเรื่องศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม เช่น การไหว้พระ ทำบุญ โดยเฉพาะเรื่องการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาในวันสำคัญต่างๆ ทางโรงงานเองหลายโรงงานก็จะอะลุ่มอล่วยให้แรงงานหยุดงานได้ในวันสำคัญทางศาสนา การเข้าร่วมงานบุญในวันหยุด บางครั้งก็ไปร่วมประเพณี ที่วัดพม่าในจังหวัดสมุทรสาคร ทำให้ได้พบปะกัน มีโอกาสแต่งกายแบบดั้งเดิม และเรียนรู้วิธีปฏิบัติใน กิจกรรมทางศาสนาแบบที่กลุ่มชาติพันธุ์ ของตนทำ นอกจากนั้นยังมีการช่วยเหลือกันในเรื่องการงานและเรื่องอื่น ๆ ด้วย

ส่วนที่เป็นวัฒนธรรมไทย เนื่องจากแรงงานข้ามชาติในเขตอำเภอพุทธมณฑล ส่วนใหญ่เป็นกลุ่ม พม่า เขมร ลาว ที่นับถือศาสนาพุทธ ทำให้มีวัฒนธรรมและศาสนาที่ใกล้เคียงกับวัฒนธรรมไทย เช่นวันสำคัญทางศาสนาต่างๆ แต่ก็มีส่วนที่ปรับเข้ากับวัฒนธรรมไทย เช่นความสำคัญแบบไทย อย่างวันพ่อ วันแม่ วันเด็ก ที่ทายาทแรงงานเข้าร่วมกิจกรรมกับโรงเรียนเป็นประจำ ก็มีส่วนส่งเสริมให้ทายาทเรียนรู้วัฒนธรรมการแสดงแบบไทย และจัดทายาทไปรำแบบเด็กไทยในโอกาสสำคัญดังกล่าว

ด้านที่อาจเปลี่ยนแปลงไปบ้างก็คือเรื่องของการแต่งตัว ที่อาจเปลี่ยนไปตามเพื่อน เมื่ออยู่นอกบ้าน คือเมื่ออยู่กับพ่อแม่ก็จะแต่งตัวตามวัฒนธรรมเดิม เช่นใส่ผ้าถุง ทาแป้งทานาคา แต่เมื่อไปนอกบ้านหรือไปกับเพื่อนก็เปลี่ยนไปใส่กางเกง และทาแป้งฝุ่น เพื่อดูไม่ให้แตกต่างกับคนไทยมาก

อีกทางหนึ่งทายาทแรงงานข้ามชาติ มักจะมีความแตกต่างกับรุ่นพ่อแม่ในเรื่องการใช้ชีวิต เช่นเดียวกับเยาวชนไทยที่พ่อแม่มักห่วงเรื่องการติดเพื่อน เที่ยวเตร่ อิทธิพลของสื่อทำให้ทายาทแรงงานข้ามชาติที่เป็นวัยรุ่นแต่งตัวเลียนแบบดารานักร้องมากขึ้น

กลไกทางสังคมที่ส่งผลต่อการปรับตัวทางสังคมวัฒนธรรมของทายาทแรงงานข้ามชาติ

กลไกภาครัฐ เอกชนและชุมชน มีส่วนสำคัญที่ช่วยเปิดพื้นที่ทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ที่ทำให้ ทายาทมีโอกาสได้ศึกษาเรียนรู้ในเรื่องภาษา และวัฒนธรรมในสังคมไทยและของผู้ปกครองและสามารถขยายเครือข่ายความสัมพันธ์ทั้งในกลุ่มชาติพันธุ์ และกับชุมชนไทยและกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ดังสรุปลักษณะการทำงานของกลไกแต่ละประเภทดังนี้

กลไกภาครัฐ ที่สำคัญสำคัญได้แก่ มติคณะรัฐมนตรีปี พ.ศ.2548 ที่เปิดโอกาสให้บุคคลที่ไม่มีหลักฐาน ทะเบียนราษฎร หรือไม่มีสัญชาติไทยให้เข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐไทยได้ ด้วยการจัดสรรงบประมาณอุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายรายหัวให้แก่สถานศึกษาที่จัดการศึกษาแก่กลุ่มบุคคลเหล่านั้น ทำให้ทายาทของผู้ย้ายถิ่นเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐไทยเป็นจำนวนมากขึ้นทุกปี นอกจากนี้ทางกระทรวงมหาดไทยจัดทำฐานข้อมูล (เลขประจำตัว 13 หลัก) ให้กับทายาท ทำให้มีสถานะที่สามารถอยู่ในประเทศไทยได้มั่นคงขึ้นและได้รับการคุ้มครองในเรื่องที่เกี่ยวกับสิทธิเด็ก

กลไกเอกชน ในทุกพื้นที่ศึกษาจะมีองค์กรหรือโครงการพัฒนาและสงเคราะห์ของเอกชนที่ทำงาน ในด้านการศึกษา โดยมีการตั้งสถานศึกษาเพื่อรองรับทายาทของผู้ย้ายถิ่นตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับอนุปริญญา การจัดการศึกษานอกระบบที่เน้นสอนภาษาชาติพันธุ์และด้านศาสนา เพิ่มเติมทักษะชีวิต และดำเนินงานใน

ด้านการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ได้แก่สุขภาพ เกษตรกรรม หัตถกรรม สิ่งแวดล้อม ฯลฯ รวมทั้ง การรณรงค์ปกป้องสิทธิของแรงงานและทายาท

กลไกชุมชน ได้แก่กลุ่มประชาคมที่ทำงานในพื้นที่วัดและกลุ่มศาสนาต่าง ๆ และองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น วัดจะมีบทบาทที่โดดเด่นสำหรับกลุ่มผู้ย้ายถิ่นและทายาทที่ส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาพุทธ ใน ขณะเดียวกันศาสนาคริสต์ และอิสลามก็มีบทบาทในการให้การอุปถัมภ์ผู้ย้ายถิ่นและทายาท ส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งหมดมีความเข้าใจและเห็นใจผู้ย้ายถิ่นและทายาท รับทราบปัญหาดีและมีบทบาทในการดูแลและพัฒนาส่งเสริมผู้ย้ายถิ่นและทายาทให้ปฏิบัติอยู่ในกรอบของกฎหมายและศีลธรรม

การอภิปรายผล

แรงงานข้ามชาติ ส่วนมากมีความสัมพันธ์ทางสังคมกับเพื่อนแรงงานที่มาอยู่ก่อน โดยการเข้ามาของแรงงานข้ามชาติ จะมีเครือข่าย เช่นเพื่อนมาทำงานในประเทศไทยแล้วมีการชักชวนกันมาทำงาน หรือเพื่อนที่มาทำงานก่อนได้ดูลู่ทางการทำงานไว้ก่อนแล้ว

ความสัมพันธ์กับเพื่อนแรงงานข้ามชาติด้วยกัน กับเพื่อนที่ทำงาน อาศัยอยู่บริเวณเดียวกัน หรือในแคมป์คนงานด้วยกัน มีการพูดคุยกันบ้าง กรณีที่แรงงานนำภรรยา สามี หรือบุตร มาทำงาน และเลี้ยงดู ส่งเรียนหนังสือในประเทศไทย หลายครอบครัวพักอาศัยอยู่ใกล้กัน หรือพักอาศัยอยู่ด้วยกัน

ความสัมพันธ์กับชุมชนไทย ไม่มีความสัมพันธ์ที่เด่นชัด หรือเกิดความขัดแย้งที่ชัดเจน ส่วนมากคนไทยในพื้นที่ได้ประโยชน์จากผู้ย้ายถิ่นในด้านเศรษฐกิจ เช่น ค่าเช่าห้องพัก การเป็นแรงงาน ตามโรงงานขนาดเล็ก และทำสวน หรือการขายของชำตามพื้นที่ ที่แรงงานอาศัยอยู่

บางครั้งความสัมพันธ์กับคนไทย แรงงานข้ามชาติมีความสัมพันธ์ด้านที่เป็นทางการ เช่นผ่านการทำงาน หรือผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนลูก เพราะขณะนี้บางโรงเรียนมีการเปิดรับบุตรผู้ย้ายถิ่นเข้าเรียนร่วมกับนักเรียนไทย ส่วนใหญ่ผู้ปกครองแรงงานข้ามชาติจะเข้ามาช่วยกิจกรรมของโรงเรียนตามที่ครูบอกกล่าวเป็นอย่างดี เนื่องจากผู้ปกครองนักเรียนข้ามชาติ คิดว่าตนเองมีความผูกพันกับโรงเรียนลูก การให้ความร่วมมือส่วนมากตามทักษะที่ผู้ปกครองมี เช่น การทำอาหารท้องถิ่น หรือการแสดงวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ นอกจากนี้การติดตามลูกเข้ามาช่วยกิจกรรมของโรงเรียนยังเป็นการเปิดพื้นที่ทางสังคมให้ผู้ปกครองนักเรียนข้ามชาติอีกด้วย และยังได้ติดตามช่วยเหลือบุตรในการเรียนอย่างใกล้ชิด

จะเห็นว่าชนชาติที่มีวัฒนธรรมคล้ายคลึงกัน มีส่วนส่งเสริมให้เกิดการปรับตัวเป็นไปได้ดี และเร็วขึ้น เช่น เดียวกับทัศนคติที่ดีของผู้ไปอยู่ใหม่ต่อสถานที่อยู่ ก็มีผลต่อการปรับตัว และยอมรับสังคมได้ดี ด้วย (Kosic, 2002; Zander, 2008) และการปฏิสัมพันธ์กับสังคมข้างเคียง หรือการได้มีปฏิสัมพันธ์กับคนพื้นถิ่น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดการคงอยู่ของสังคมวัฒนธรรมนั้น (Pongsapitch, 2004) นอกจากนี้การมีเครือข่าย ความสัมพันธ์ทางสังคม และการได้รับคำแนะนำด้านวัฒนธรรม การได้รับความรู้ด้านการปรับตัวทางวัฒนธรรม มีความสำคัญ และช่วยให้ผู้ที่ไปอยู่ใหม่ได้เข้าใจความเป็นอยู่และสามารถปรับตัวได้ดีขึ้น

การปรับตัวทางสังคมวัฒนธรรม ทายาทแรงงานข้ามชาติ

การปรับตัวด้านภาษา ทายาทแรงงานข้ามชาติที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอพุทธมล ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก ส่วนมากมีอายุน้อยกว่า 15 ปี และได้รับการศึกษาในโรงเรียนไทย จึงสามารถพูดและสื่อสารภาษาไทยได้ดี ทายาทแรงงานข้ามชาติ สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ดีกว่ารุ่นพ่อแม่ เด็กที่มีอายุน้อย จะสามารถปรับตัวด้านภาษาได้ดี และสามารถเรียนรู้ภาษาใหม่ได้อย่างรวดเร็ว หากมีการย้ายถิ่นตอนโต จะปรับตัวด้านภาษาได้ช้ากว่าเด็กเล็ก เนื่องจากมีการใช้ภาษาแม่เป็นหลักอยู่แล้ว สิ่งสำคัญที่ทำให้การปรับตัวได้ดีคือ ภาษา เนื่องจากภาษาของมนุษย์เป็นเครื่องมือในการสื่อสารซึ่งกันและกัน (Chuakul, 1985) ภาษาคือการถ่ายทอดความคิดด้วยระบบสัญลักษณ์ เป็นพฤติกรรมที่เกิดได้ด้วยการเรียนรู้และเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม คนที่ใช้ภาษาเดียวกันสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและ กันได้อย่างลึกซึ้งและกว้างขวาง (Chuenmanoot, 1999) ภาษา จึงทำให้มนุษย์สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ ถิ่นที่อยู่ใหม่ การเข้าถึง

บริการและการมีส่วนร่วมในชุมชนได้ง่ายขึ้น การรู้ภาษาของเจ้าของประเทศเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้การปรับตัวใน การอยู่ในประเทศนั้น ๆ ประสบความสำเร็จ ถ้าไม่รู้ภาษาหรือพูดสื่อสารได้ไม่ดีก็ทำให้การปรับตัวเป็นไปได้ยาก

ทางด้านวัฒนธรรมนั้น ทายาทมักทำตามวัฒนธรรมของพ่อแม่ ค่อนข้างเหนียวแน่น เนื่องมาจากการที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่มีคนมาจากชาติพันธุ์เดียวกัน มีความสัมพันธ์ ใกล้ชิดกัน เหมือนปฏิบัติตามประเพณีก็จะทำกันเป็นหมู่คณะ เช่น งานวันออกพรรษา งานสงกรานต์ ที่มีการเตรียมการด้วยกัน ทำกิจกรรมด้วยกัน นอกจากนั้นยังมีการช่วยเหลือกันในเรื่องการงาน และเรื่องอื่นๆ ด้วย จะเห็นว่าการที่ผู้ย้ายถิ่น มีเพื่อนเป็นผู้ที่มาอยู่ก่อน หรือการได้อยู่รวมกลุ่มเดียวกับผู้ที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมเหมือนกันช่วยทำให้ลดความตึงเครียดจากปัญหาในการปรับตัว การแยกตัวออกจากสังคม (Zhang & Rentz, 1996) เช่นเดียวกันกับการศึกษาในเด็กที่เป็นบุตรของผู้อพยพจากเอธิโอเปีย เข้าไปอยู่ในประเทศอิสราเอล ซึ่งมีความแตกต่างด้านภาษา สีผิว และวัฒนธรรมอย่างสิ้นเชิง แต่การมีเพื่อนที่เป็นเด็กชาวอิสราเอลผู้เป็นเจ้าของประเทศทำให้เด็กเหล่านี้สามารถปรับตัวได้เร็วขึ้น

ส่วนที่เป็นวัฒนธรรมไทย เนื่องจากแรงงานข้ามชาติในเขตอำเภอพุทธมณฑล ส่วนใหญ่เป็นกลุ่ม พม่า เขมร ลาว ที่นับถือศาสนาพุทธ ทำให้มีวัฒนธรรมและศาสนาที่ใกล้เคียงกับวัฒนธรรมไทย เช่นวันสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ แต่ก็มีส่วนที่ปรับเข้ากับวัฒนธรรมไทย เช่นความสำคัญแบบไทย อย่างวันพ่อ วันแม่ วันเด็ก ที่ทายาทแรงงานเข้าร่วมกิจกรรมกับโรงเรียนเป็นประจำ ก็มีส่วนส่งเสริมให้ทายาทเรียนรู้วัฒนธรรมการแสดงแบบไทย และจัดทายาทไปรำแบบเด็กไทยในโอกาสสำคัญดังกล่าว

อีกทางหนึ่งทายาทแรงงานข้ามชาติ มักจะมีความแตกต่างกับรุ่นพ่อแม่ ในเรื่องการใช้ชีวิต เช่นเดียวกับเยาวชนไทยที่พ่อแม่มักห่วงเรื่องการติดเพื่อน เที่ยวเตร่ อิทธิพลของสื่อทำให้ทายาทแรงงานข้ามชาติที่เป็นวัยรุ่นแต่งตัวเลียนแบบดารานักร้องมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ด้านการปรับตัวทางสังคมวัฒนธรรมทายาทแรงงานข้ามชาติกลุ่มที่เข้าเรียนร่วม ในโรงเรียน ส่วนหนึ่งเด็กนักเรียนกลุ่มนี้ มีความตั้งใจที่จะเรียนต่อและทำงานในประเทศไทย แต่ยังไม่มีแนวทางในการที่จะได้เรียนต่อและไม่รู้จะทำงานในด้านที่ไม่ต้องใช้แรงงานได้หรือไม่

การที่ทายาทผู้ย้ายถิ่น มีความพยายามที่จะปรับตัวเข้ากับสังคม วัฒนธรรมไทย เช่นการกลัวความลำบากที่จะกลับไปทำงานถิ่นเดิม การไม่ต้องการทำงาน ที่สกปรกอันตรายเสี่ยงเหล่านี้ นอกจากนี้การปรับตัวทางวัฒนธรรมของทายาทแรงงานข้ามชาติ ไม่เป็นแต่เพียงปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมและสังคมไทย แต่วัฒนธรรมต่างๆ ก็มีแนวโน้มที่จะรับเอาวัฒนธรรมเหล่านั้นเข้ามา เช่น วัฒนธรรม ตะวันตก เกาหลี การแต่งกาย เด็กและเยาวชนเหล่านี้อาจจะไม่รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เช่นเด็กติดเกมส์ การตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ ต่างๆ เหล่านี้ ได้ เนื่องจากพ่อแม่ของทายาทกลุ่มนี้ ต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ไปในการทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพ เช่นเดียวกันกับพ่อแม่ในสังคมไทย ควรมีมาตรการต่าง ๆ ในการดูแลก่อนที่ปัญหาต่าง ๆ จะเกิดขึ้น

References

Archawanijkul, K. (2009). *Hiring of migrant workers according to the working of aliens act B.E. 2551 and preparing the occupations list for migrants*. Bangkok: Institute for Population and Social Research Mahidol University. (in Thai)

Bar-Yosef. (2001). From sedentary foragers to village hierarchies: The emergence of social institutions. *Quaternary International, 75*(1), 19-28.

Bennett, J. (2001). *The enchantment of modern life: Attachments, crossings and ethics*. Princeton: Princeton University.

Chuakul, V. (1985). *A fundamental concept of anthropology by Oliver Douglas.* Bangkok: The Social Science As sociation. (in Thai)

Chuenmanoot, O. (1999). *General psychology.* Bangkok: Ramkhamhaeng University. (in Thai)

Dee, J., & Henkin, A. (1999). Challenges to adjustment to college life in the United States: Experiences of Korean students. *International Education, 29*(1), 54-70.

Hiranyato, U. (1983). *Sociology and anthropology encyclopedia.* Bangkok: Odean Store. (in Thai)

James, A. (1997). *Constructing and reconstructing childhood: Contemporary issues in the sociological study of childhood.* London: New Fetter Lane.

Kosic, A. (2002). Acculturation attitudes, need for cognitive closure and adaptation of immigrants. *The Journal of Social Psychology, 2*(142), 179-201.

Lybeck, K. (2002). Cultural identification and second language pronunciation of Americans in Norway. *The Modern Language Journal, 86*(2), 174–191.

Nittayayon, N. (1987). *Self-adjustment and personality*. Bangkok: Odean Store. (in Thai)

Office of the Royal Society. (1989). T*ypography vocabularies legislation of office of the royal society version/ vocabulary legislation subcommittee typography branch*. Bangkok: Author. (in Thai)

Pongsapitch, A. (2004). *Cultural diversity (Paradigm and roles in civil society)* (4th ed.). Bangkok: Chulalongkorn University. (in Thai)

Poyrazli, Arbona, & Bullington. (2001). *Black African international adult students' experiences in higher education: A qualitative study*. Doctor of Education Thesis, The Pennsylvania State University.

Samakkarn, S. (2003). *Cultural changing and social development* (6th ed.). Nontaburi: National Institute of Development Administration. (in Thai)

Tomich, P., McWhirter, J. J., & King, W. E. (2000). International student adaptation: Critical variables. *International Education, 29*(1), 37-46.

Ward & Kennedy. (1993). Acculturation and adaptation revisited. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 30*(4), 422-442.

Yoddamnoen-Ettics, B., & Tungchonlathip, K. (2009). *Analyzing qualitative data: Data management interpretation and clarification*. Nakorn Pathom: Mahidol University. (in Thai)

Zhang & Rentz. (2007). *Factors influencing acculturative stress among international students in the United States.* Doctor of Education Thesis, Kansas State University.